

Pärlor för svin

Av Ronny Olsson och Denny Walldén

Att kasta pärlor för svin är ett talesätt efter Bibeln. ”Edra pärlor skolen I icka kasta för svin, att de icke trampa dem med sina fötter.” Med detta menas att man inte skall kasta bort något dyrbart i onödan. Att ge linderödssvin dyrt köpfoder med hög proteinhalt har man inte mycket för. De svarar helt enkelt inte med så stor köttansättning att det bär sig. Däremot sätter de rejält med fett vid överutfodring. Feta djur mår inte bra och slaktprodukten blir inte vad man tänkt sig. Det gäller alltså att känna till hur en gammal lantras som linderödssvinet fungerar och utfodra därefter. Genom hård selektion för köttighet och tillväxt kanske det på sikt skulle gå att förändra linderödssvinet – men då skulle vi inte längre ha något unikt, utan bara ytterligare en turbogris!

Dyrt köpfoder

Dagens utprovade svinfoder kan köpas till olika stadier i svinens utveckling. Start, tillväxt, suggextrakt osv. Alla är utprovade för att ge maximal tillväxt och underhåll. Alla är avsedda för dagens snabbväxande svinraser och hybrider. Visst kan de användas i små mängder även till linderödssvin, utblandade med t.ex gröpt eller krossad säd. Proteinhalten är redan tillräckligt hög i säden, utan extra proteintillskott. Om grisarna går ute och ges en del frukt och grönt tillgodoses det mesta av mineral- och vitaminbehovet. Lite mineralfoder med selen kan man ändå ge för säkerhets skull. Alltså, kasta inte pärlor för linderödssvin, det har man ingenting för!

Lever inte på luft

Grundfoder måste alla grisar ha, även om de lever ett fritt jordeliv. Visst kan de finna vad de behöver om de släpps på ett nytt markområde på sommaren, när naturens skafferi är välfyllt. De härliga fågeläggen, maskarna och larverna är mest begärliga, men även vegetabiliska godsaker går ner. Grisar jobbar instinktivt för brödfödan. När marken efter en tid genomsökts och genombökats återstår inte mycket ätbart för grisarna. Samma sak blir det när sommaren går över i höst. Ett grundfoder som består av säd som malts eller sönderdelats på

olika sätt bör man ge dem dagligen. Är jorden fattig på t ex selen, så måste man tillgodose deras mineralbehov. Samma sak med vitaminer.

Feta svin

Ett I-landsproblem som vi idag brottas med, är att vi gärna delar med oss av vårt överflöd till våra kära husdjur. Ett problem som inte existerar inom produktions-systemen. Det innebär dock inte, som någon uttryckte det, att dom enda som ställer krav på sina husdjur är yrkesbönderna. Det är förvisso sant att denna yrkeskategori inte har råd att felutfodra sina djur. Det är viktigt att även vi månskensbönder och backstugesittare som kanske håller oss med ett par linderödssvin har klart för oss att feta svin inte är detsamma som lyckliga svin.

Det finns de som skryter, eller i alla fall gärna berättar, att deras galt väger 300-350 kg. En sån fargalt är nog närmast oförmögen att fortplanta sig, om han över huvud taget ids resa sig upp mer än för att äta. Den överviktiga kroppshyddan gör att han har nära till hjärtsnörpen om han trots allt skulle börja jaga en brunstig och därtill lättfotad gylta, även om hans ben mot alla odds skulle hålla. Feta suggor kan vara svåra att få dräktiga, precis som fallet är om de är väldigt magra och saknar

späcklager. Alltså, lagom hull är bäst. En sugga som haft kulingar kan se väldigt tunn ut, men hon brukar snabbt ta sig igen när hon blivit fri från sina små mjölksugare.

Lämplig utfodring

Förr i tiden fanns grisarna överallt, både på landet och i städerna. Anledningen till detta var att grisen var det djur som kunde förädla sopor till kött. Grisen föddes praktiskt taget upp på avfallet från människor och djur. Det handlade om att kunna föda upp kött utan att behöva odla foder. Efter hand som samhället förändrades, förändrades också svin-skötseln till viss del. Under 1700-talet föddes ofta grisar med avfall från hushållet. Men nu var det heller inte ovanligt att grisar föddes upp på avfall från krogar, kvarnar, brännerier och dylikt. Naturligtvis var det alltid beroende av vad som fanns att tillgå. I en av 1700-talets mest spridda skrifter om lantushållning beskrivs ett av de foder till grisarna på följande sätt: *”Jag har alltid tagit två delar höfrö och en del rågagnar, hwilket sedan det warit wäl blandat, har jag slagit kokhett watn derpå och så åter rördt det med ett sweproder, til des det blifwit som en tjock gröt...”* Denna blandning gavs sedan två gånger om dagen. Även om vi nu inte vill råda någon till att ta upp denna gamla foderblandning, så kan det vara väl värt att känna till.

Det viktigaste när man göder upp linderödssvin är att man inte göder dem för snabbt, utan låter dem få växa i sin egen takt. Man bör inte ge dem slaktsvinsfoder eller slaktsvinskoncentrat. Dessa fodermedel gör att linderödssvin sätter fett. En lämplig fodersammansättning till linderödssvin borde vara krossad spannmål, gärna bestående av så många sorters spannmål man kan få tag på. Som grund i blandningen bör man ha korn. Blandningen bör också tillsättas vitaminer och mineraler. Ge fodret i lagom mängd och öka givan något allt eftersom grisarna växer. Att också ha god tillgång till grovfoder i form av bete, hö eller ensilage är att föredra.

Rent praktiskt bör kulingarna utfodras på en plats som är avskild från de vuxna djuren. Där kan de små äta i lugn och ro utan att någon sugga kommer och tar maten ifrån dem. Galten bör inte gå kvar hos suggan under digivningen. Detta av den enkla anledningen att han tar mer mat än vad han behöver så suggan inte får tillräckligt.

När bör man slakta?

Linderödsgrisar växer inte lika fort som grisarna som uppföds i våra djurfabriker. Det rör sig ju om en utkonkurrerad ras. Hur fort? Kanske man kan säga att en linderödsgris som är född i mars-april kan väga sig så där 50 kg slaktad i oktober-november.

Ett faktum man bör känna till är att flera gamla lantraser av olika djurslag anses lättgödda, vilket innebär att de snabbt sätter fett under skinnet. Ett fettlager som skyddar mot vinterns kyla. Skånegåsen är ett praktexempel, linderöds-svinet ett annat. Slaktar man inte i tid, före vinterkylan, så får man sannolikt en fet julgris. Nu för tiden vill inte många ha sådant fläsk. Annat var det förr, när de flesta var tvungna att utföra ett hederligt dagsverke! Då behövde man helt enkelt fetare mat och fett fläsk uppskattades och efterfrågades.

Vad säger expertisen?

Varför svarar då linderödssvinet inte på dagens foder? Eller rättare sagt: Varför svarar dagens ”turbogrisar” på det som förr skulle betraktas som överutfodring eller ”pärlor för svin”? Vi ställde frågan till Nils Lundheim vid husdjursgenetiska avdelningen på SLU. Utan att citera kan vi i alla fall säga att denne mycket kunnige, vänlige och intresserade f.d. smålänning svarade; att det beror på att de svin som idag används i kommersiell produktion är resultatet av ca 40 års avelsarbete, som i hög grad går ut på att välja djur till vidare förökning som har den snabbaste köttansättningen och samtidigt den lägsta fettansättningen. Detta fick fart sedan man

på 1960-talet började använda ekolodning för att mäta slaktsvinens späcklager. Om man går in i en butik idag och köper en fläskkotlett så behöver man inget ekolod för att konstatera att späcklagret på kotletten är minimalt. Möjligen kan man se lite vitt i kanten, om det står extrapris på varan.

En annan sak som kom fram under samtalet/intervjun med Nils Lundheim var att det rent vetenskapligt fungerar som så; att den näring som djuren har fått in i sitt blod (genom att äta näringsrik föda) omvandlas till celler som bildar muskelmassa, alltså rött kött. Vissa individer har större nedärvd förmåga att göra så än andra. Om det finns mer näring i blodet än vad kroppen kan omvandla till muskelmassa, blir man ju helt enkelt fet. Den erfarenheten har vi ju lite till mans. En god försäkring inför kommande svångremstider, man vet ju aldrig när man får äta nästa gång! Nils berättade också att det säljs en hel del riktigt späckrikt fläsk i affärerna i Baltikum. Det är väl inget oväntat i och för sig, men han säger samtidigt att priset inte är lägre på fett fläsk än på magert. Man håller ju värmen bättre om man får lite fett i sig!

Ännu återstår många frågor

Kanske kan doktorander på SLU hjälpa oss att nå högre kunskap om linderödssvinet? Kontakterna är i alla fall etablerade. Varför sätter lantraser som linderödssvinet skyddsfett så fort medeltemperaturen sjunker under en viss nivå, även om inte utfodringen förändras? Ja, det är en bra fråga som ännu inte är vetenskapligt förklarad. Varför luktar och smakar kött och späck (fläsk) bättre från linderödssvin än det gör från ”turbogrisar”? Ja, vi ”vet”, men varför?

Ett halvt svar på frågan om varför det är svårare att få gyltor och suggor dräktiga om de är allt för feta eller magra gav dock Nils Lundheim. Han menade något i den här stilen: Gyltor med väldigt lite fett kan

vara svåra att få dräktiga eftersom hormoner lagras i fett. Det är alltså motsägelsefullt om man tar hänsyn till det avelsmål som länge varit förhärskande i kommersiell svinproduktion – nämligen att sträva efter allt fettsnålare kött. En karamell så god som en annan att suga på.

Ingen bra ras?

Då är väl inte linderödssvinet någon bra ras, om den växer långsammare än andra? Jo, det är en alldeles utmärkt ras för den som inte måste väga allt i tid och pengar. För oss kulturarbetare och självhushållare är det inte livsviktigt att tjäna så mycket skattemedel som möjligt på så kort tid som möjligt. Vi uppskattar den gamla rasens alla egenskaper som de är. Många för oss viktiga egenskaper har gått förlorade i moderna husdjursraser genom mer eller mindre ensidig avel. Vi tänker inte låta detta ske med vår linderödare!